

A szeghegyi árpádkori temető.*

Az itt tárgyalt árpádkori temető leletei a lelkes Greiner Endre, kishegyesi róm. kath. tanító úr buzgóságának köszönhetik megmentésüket, de sokat köszönhetünk e tekintetben Szeghegy község érdemes fő- és aljegyzőjének Thausz Fülöp és Gerber Miklós uraknak is, kik a sírok feltárásánál a legnagyobb előzékenységgel segítették munkánkat. Greiner úr már a kishegyesi avartemető felkutatásánál sikeresen dolgozott s meghagyta akkor munkásainak, hogy bárhol hallanak vagy találnak még sírmezőre, azonnal adják neki hírvél, mert minden hiradásért 1 korona jutalmat ad nekik.

A felhívás nem volt hiábavaló. Ez év májusában munkásai jelentették, hogy Szeghegy községben házat vervén, a termelt föld helyén edényes sírokra bukkantak s egy pár megmentett edényt el is vittek neki.

Greiner úr, mint a Bács-Bodrogszeméi tört. társulat tagja, kötelességszerűen azonnal jelentést tett a zombori múzeum vezetésének a sírmezőről, az illető múzeum azonban a szükséges anyagi fedezet híján, nem tudott a sírok feltárásához fogni s így csak pusztá biztatással válaszolt. Pedig a munkához látás ez alkalommal nagyon sürgős volt, mivel a terület keleti szélét határoló utcza felől és pedig a terület északi sarkában, egy ház építését már megkezdették s így a telekről a földet szakadatlanul hordani kellett.

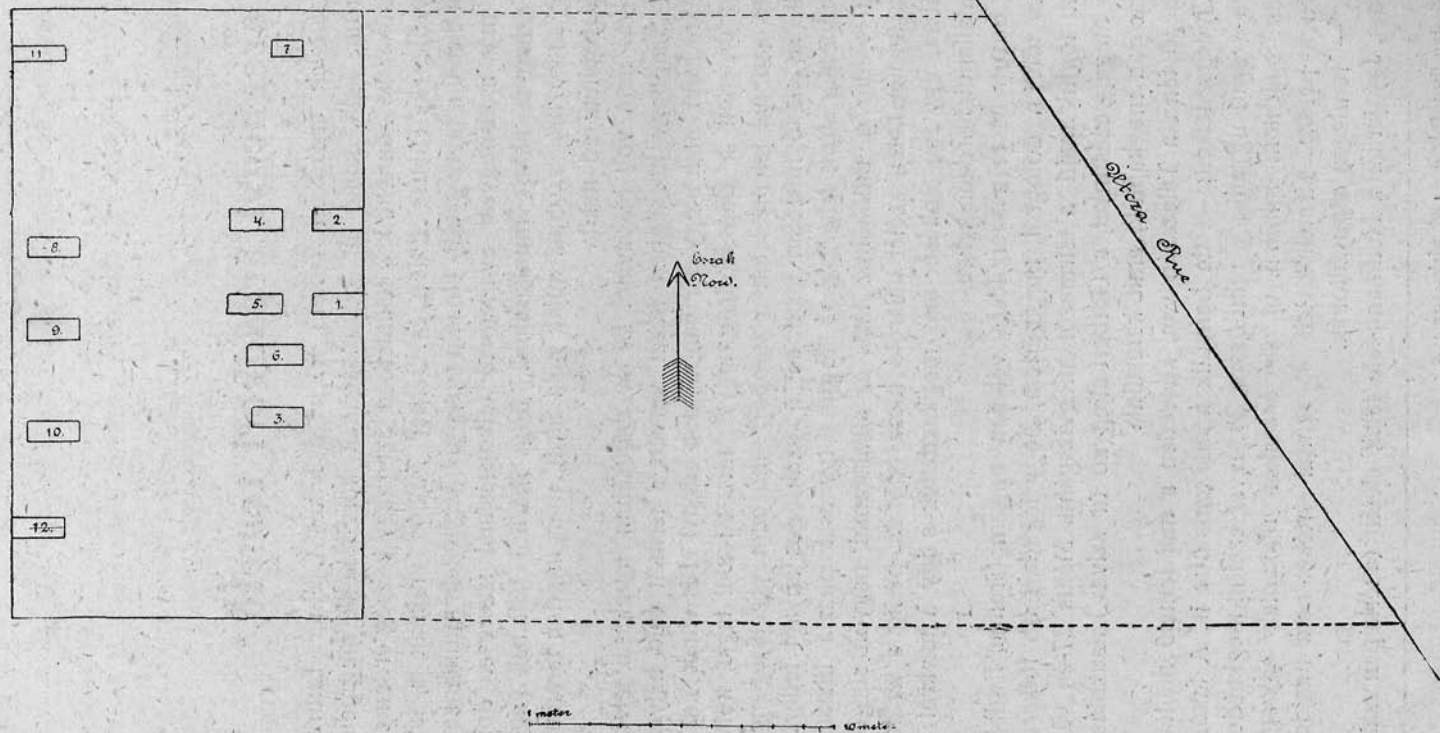
Ekkor hozott össze a szerencsés véletlen engem Greiner Endrével. Értesülve tőle a dologról, megígértem, hogy legközelebb fölkeresem s együtt fogjuk majd a sírmezőt megvizsgálni. Május 27-én vállottam be e megegyezésünket, s Gerbert aljegyző úr szives kalauzolása mellett hamarosan megkaptuk, amit kerestünk.

A sírmező fenn a Telecskán van, közvetlen a mai temető mellett, Neumann György telkén, — de benyúlik a mai temetőbe is. A lakosság tanúsága szerint ugyanis, a mindössze 28 évvel ezelőtt megkezdett köztemetőben, majdnem minden új sír ásásakor ráakadtak egy-egy régire, melynek persze sírmellékleteit — semmi értéket nem tulajdonítván nekik — rendszeren elpusztították.

Fájdalom, így jártak a Neumann-féle telek elején (a térképen szak-

* A 175. lap homlokán levő térképen : 4.

A szeghegyi árpádkori temető térképe.
Plan du cimetière de Szeghegy Époque de la dynastie des Arpades (896-1301)

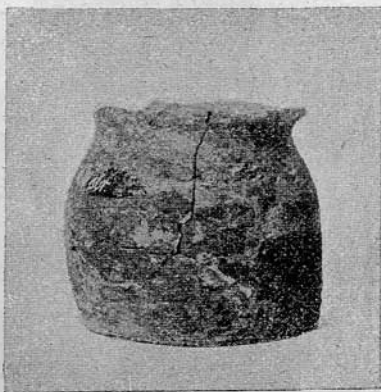
gatott vonallal határolt rész) levő sírok leletei is, mert mire odajutottunk, elég jókora részt ástak le már belőle s úgy az előbb említett ház építésekor, valamint az udvar nagytársa közben, míg a földet egy más ház építéséhez termelték róla, ismételten kaptak sírokat. E körülmény különben másrészt könnyítette a mi munkánkat, mert a másfél méteres földmetszetben hamarabb tudtunk eredményhez jutni. Munkás hijján, magunk fogtunk munkához s már a 2—3-ik ásónyommal ráakadtunk az első sírra s ennek feltárása után a 2-ikra is. Alább közölt mellékletei szép kilátással kecsegtetvén, nyomban sürgönyöztem az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárának, megbízatást és pénzt kérve az ásatásra.

Bizonyosra vettem, hogy mindkettőt megkapom s ezért másnap is kiszálltam, hogy a rendelkezésünkre álló kis területről, amit még lehet, megmenthessek. Ugyanis a telek hátsó részét most állította be tulajdonosa szőlővel s így mi csak az udvarnak szánt részben fekvő sírokhoz juthattunk hozzá.

E szabad területnek méretei a leásott területtel együtt a következők: Az út felőli szélessége 24·50 m., tehát szélesebb, mint azt a

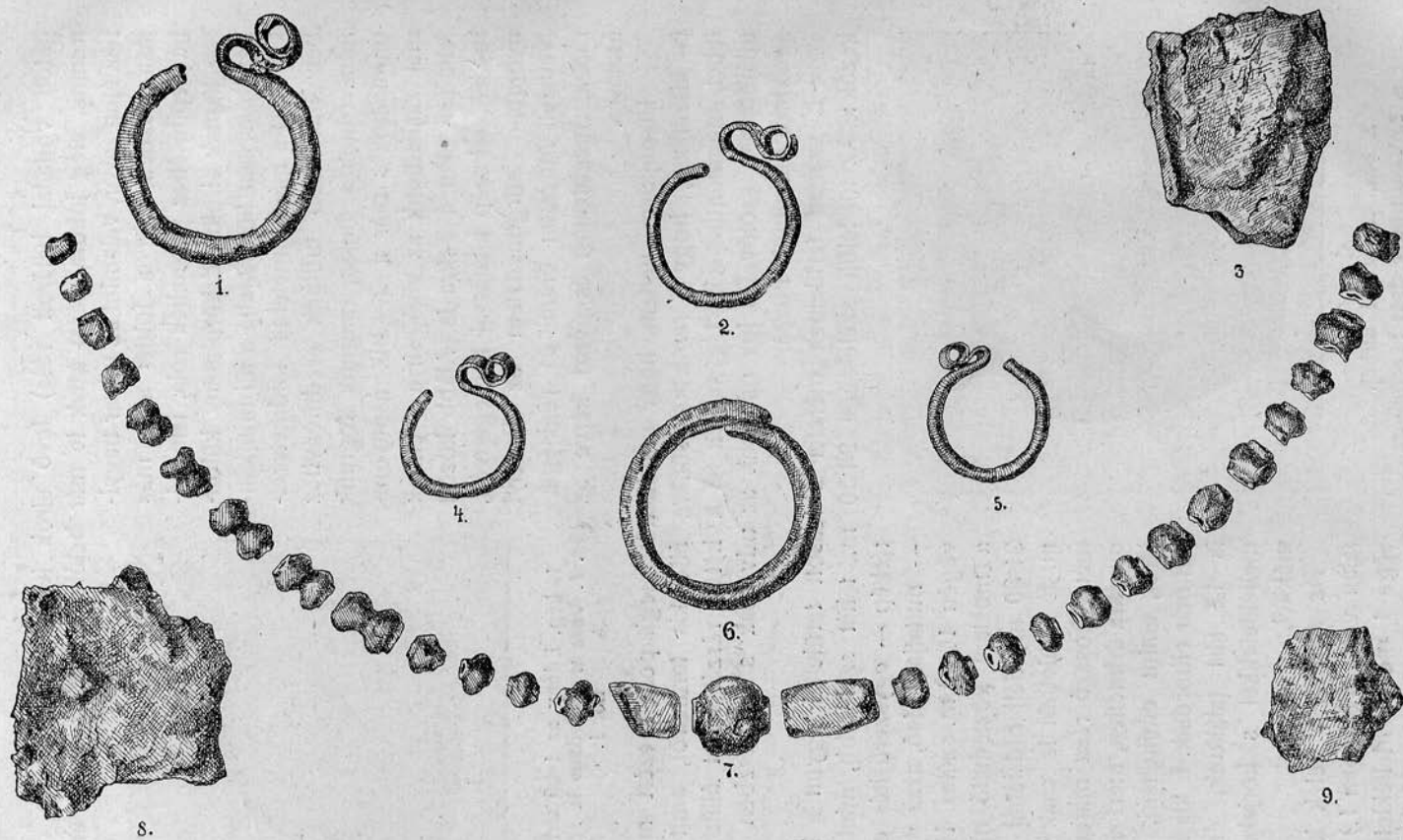
2. kép. Edény a 4. sírból.
Fig. 2. Vase trouvé dans la sépulture
no. 4.

1. kép. Edény az 1-ső sírből.
Fig. 1. Vase trouvé dans la sépulture
no. 1.

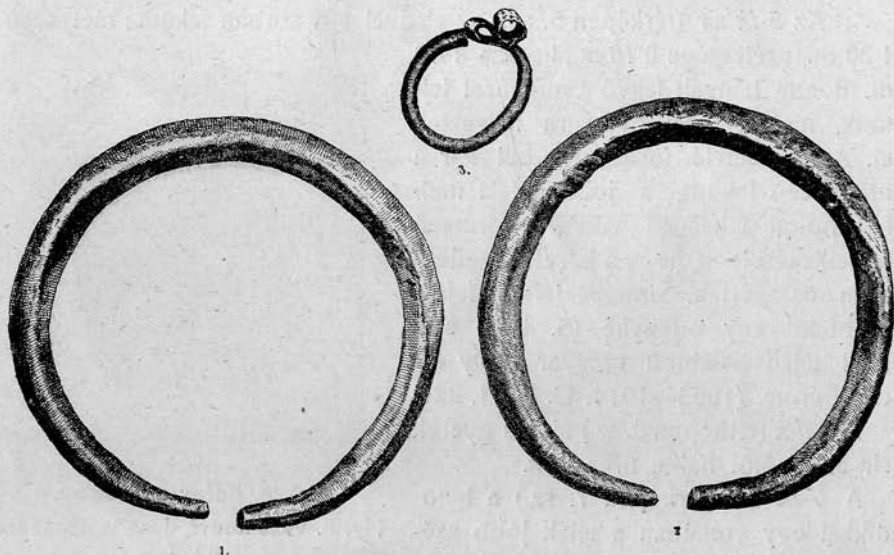
térkép — egyszerűsítés okából — mutatja. Felső, azaz nyugati végén 19·80 m. széles. Hossza a mostani köztemető mellett: 31·80 m; déli oldalánál 45·40 m. E területből is csak 11·40 méter hosszú rész maradt számunkra érintetlen, mert az elejéről, amint említettem, a földet már elhordták. E kis helyen is 12 sírt találtunk, érdekes mellékletekkel s korjelző érmekkel.

Az 1-ső sír a telek közepe táján volt. (Térképen 1.) Mélysége 1 méter. Melléklete egy kis, kézzel formált s körömmel

Mellékletek a 2-ik, 7-ik és 8-ik sírból.
Trouvailles des sépultures no. 2. 7. 8.

diszített edényke a koponya jobb oldalánál (1. kép.) s a mell tájáról egy ezüst érem, mely fájdalom, avatatlan kézben összetört.

3. kép. Bronz karpereczek és ezüst hajkarika a 4-ik sírból.
Fig. 3. Deux bracelets en bronze et une boucle pour cheveux en argent, trouvés dans la sépulture no. 4.

A 2-dik sír az elsőől 2 méter távolságra volt a temető felé. (Térképen 2.) Női csontváz volt benne, melynek koponyája mellett jobbról csinos formájú edényke állott. Egy kisebb és egy nagyobb ezüst hajkarika (304 lapon 1—2 sz.) meg egy ezüst érmecske (I. László magyar királyé 1077—1095.)¹ volt a melléklete; az edényke azonban a nedvesség miatt szétmállott, mikor kiemeltük.

A 3-ik sír (térképen 3.) 123 cm. mélyen hatalmas csontváz volt, minden melléklet nélkül.

A 4-dik sírra kutató árokkal találtunk s a 2-ik sírral egy vonalban feködt. (Térképen 4.) E 92 cm. mély sírban ép csontvázat, a főnél formás edénykét (2. kép), a két karon két szép bronz karperecet, a jobb fülnél ezüst hajkarikát (3. kép) s a mell táján, I. Endre

4. kép. Edény az 5. sírből.
Fig. 4. Vase trouvé dans la sépulture no. 5.

¹ Dr. Réthy László : Corpus Nummorum Hungariae, 31.

magyar király, egy ezüst érmét találtuk. (1047—1061. C. N. H. I. 14.)

Az 5-ik sír (térképen 5. sz.) az elsővel egy sorban feküdt; mélysége 1·20 m., szélessége 0·70 m., hossza 1·80 m. Benne hanyatt fekvő csontvázat leltünk, melyet fejfelé nyugatra helyeztek el. A fej balfelé fordult. A bal kar a medencén feküdt, a jobb a test mellett, holott általános vonás e sírmező temetkezéseiben, hogy a kezek a medencén összeértek. Sírmelléklet: a fejnél jobbfelől egy edényke (5. kép) s a mell táján Salamon magyar király kis ezüst érme. (1063—1074. C. N. H. 22?)

A 6-dik (térképen 6. sz.) sír kis gyerek sír az elsőtől balra, üres volt.

A 7-ik sír (térképen 7. sz.) a hatodikkal egy vonalban a telek jobb szélén volt. Mélysége 1 m.; szélessége 0·60 m., hossza 1 m. Szintén gyermeksírszerű mint mindenik, úgy ez is fejfelé nyugatra feküdt. Azonban ennél s később a 11-iknél is, a csontváz ferdébb helyzetben feküdt, mint a többiben. Mig ugyanis a többi sírok majdnem párhuzamosan haladtak a telek szélével, addig e kettőben elhajlás, még pedig szembetűnő elhajlás volt észlelhető, mintha a nyári kelet-nyugat irányt akarták volna követni. A fej itt az 5-ik sír temetkezésével ellentétben jobb felé fordított s az edény melléklet (5. kép), mint a 11-iknél nem jobbra, hanem a fejtől balra feküdt.

6. kép. Edény a 9. sírból.

Fig. 6. Vase trouvé dans la sépulture no. 9.

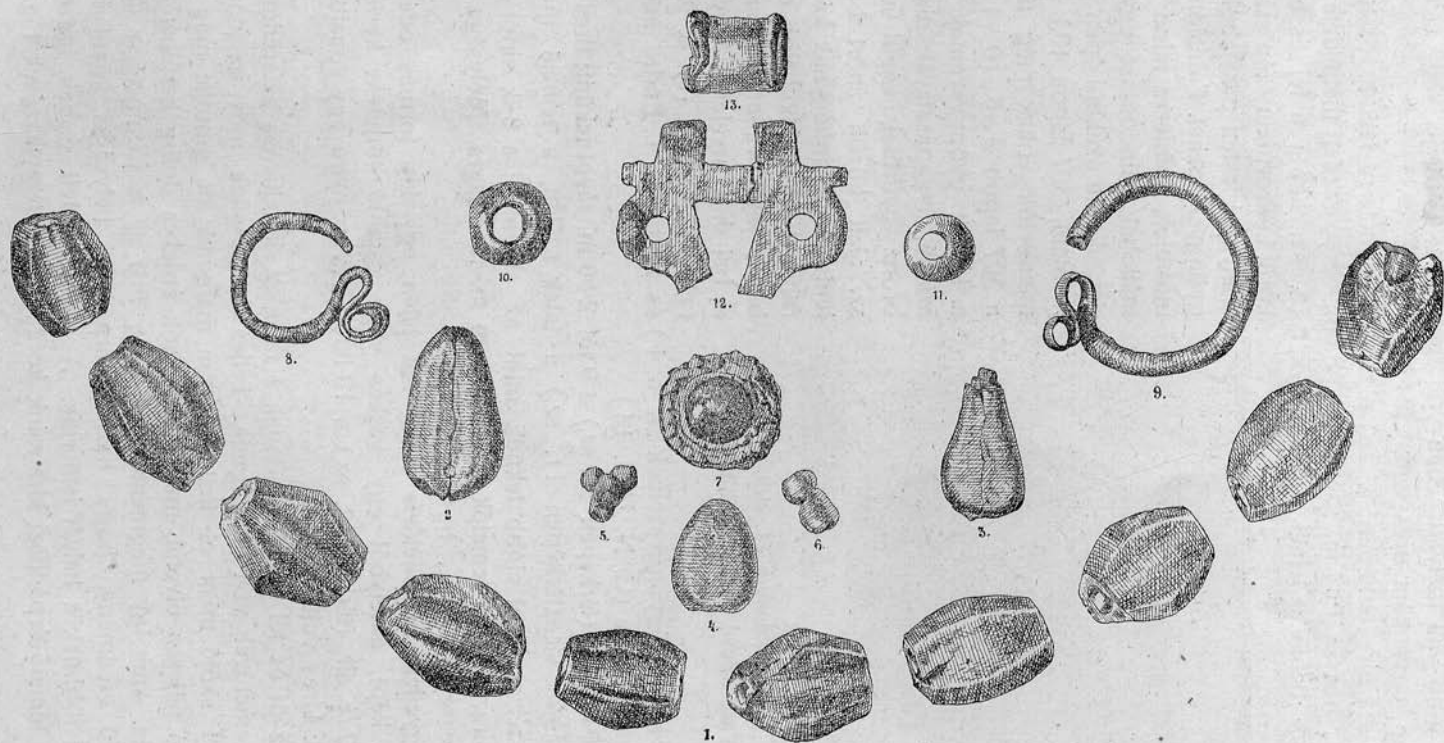

5. kép. Edény a 7. sírból.

Fig. 5. Vase trouvé dans la sépulture no. 7.

Egyébként szép, gazdag sír volt, mert az edényen kívül mellékletei: 2 ezüst hajkarika (304 lapon 4—5.) egy összehajtott ezüst gyűrű a balkézről (u. o. 6.) a medence táján; továbbá szépszámú gyöngyszemek (u. o. 7.) s (Endre magyar király (1047—1061) egy ezüst érme (C. N. H. I. 11.), mely a kéz tájékán volt a medence felett; továbbá két ismeretlen rendeltetésű vasdarab (u. o. 8—9.)

A 8-dik sír (térképen 8. sz.) a hozzáférhető terület legvégén, hatalmas, erős csontvázal. Mélysége 1·15 m., hossza 1·68 m., szélessége 70 cm. Mellékletül

Mellékletek a 9. sírból.
Trouvailles de la sépulture no. 9.

csak a jobb váll mélyedésében volt egy vaskés pengéje, vagy csiszoló töredéke, egyébként üres volt. (304 lapon 3.)

9-dik sír (térképen 9. sz.) a 8.-tól két méterre feküdt. Mélysége 1·10 m., hossza 1·64 m., szélessége 68 cm. Szép, gazdag melléklete volt. Találtunk benne a fejnél egy edénykét (6. sz. kép); a fej és edény

7. kép. Edény a 11. sírból.

Fig. 7. Vase trouvé dans la sépulture no. 11.

a nyak körül kőgyöngyszemek (u. o. 1.) és a számban I. Endre magyar király ezüst érme (C. N. H. I. 14.)

10-dik sír (térképen 10. sz.) a 9 től 2·60 m. távol feküdt; üres volt.

11-dik sír (térképen 11. sz.) a telek szélén, a temető mellett, sorban fél meterrel előbb feküdt, mint az előbbiek; a 8-ik sirtól 5·70 m. távolra, tehát a temetők szélétől 1·20 m. távolságra. Mélysége 1·10 m. szélessége 65 cm., hossza 1.65 m.

Egyetlen sirmelléklete a fej bal felén egy kis formás edényke volt (7. kép), amelyből egy vaskés vagy csiszoló töredéke került ki.

12-ik sír (térkép 12. sz.) a 10-iktől 2·40 m.-nyire egy vonalban a 11-ikkel. Üres volt.

Az öt és fél napos ásatásnak e tizenkét sír feltárása az eredménye Soros temetővel volt itt dolgunk. Teljes feltárásának most az ujonnan beállított szőlő miatt el kellett ugyan maradnia, de gondját még sem lenne jó teljesen elvetni, mert esetleg sok érdekes dolog kerülhet még ki belőle. Amit így megmenteni sikerült, már az is jó anyag, s szám-bavehető eredmény, hogy hazánk árpádkori helységei közül ismét egygyel többnek a helyét ismerjük. A sírokban lelt érmek igazolják, hogy a temető árpádházi királyaink korából való temetkezéseket rejtett

körül koszorúban szép csiszolt, afanynyal festett pasztából való gyöngyszemeket. Fájdalom; ez utóbbiak, érintésre mind szétmállottak. Mindössze egy példát sikerült ezekből épen megmenteni, (307 lapon 13.) Megmenthetők voltak még utóbb a 307 lapon 2—6., 10—11. sz. a. között gyöngyszemek, a 7. számú, üvegpasztával diszített bronz gyűrűfej, végül a 12. sz. alatt között áttört bronz, lemezes diszitménynek két darabja. Ezeken kívül volt e sírban a jobb vállnál egy nagy, a bal kéz nyelénél egy kis ezüst hajkarika; (u. o. 9—8.)

magában. Ékszerei teljesen egyeznek a Lompos-halmon talált árpádkori ékszerekkel s a pilini temető hasonló ékszereivel.

A csontvázak fekvése, az érmek elhelyezése, s az a körülmény, hogy a sírokban kisebb szárnyasok csontmaradványaira is leltünk, mind e korszak hazánk egyéb leleteiből ismert, temetkezési módjáról beszél. A gyöngyszemeknek a 9-ik sírban tapasztalt arany festése, Hampel József szerint, kortjelző diszítése az Árpádkori leleteknek.

Szász Ferencz.